

METODOLOGIJA IZRADE GEOGRAFSKIH MONOGRAFIJA

VOJVODŽANSKIH OPŠTINA

Dragoljub Bugarski, Pavle Tomić*

IZVLEČEK

UDK 911(497.113)

Članek opisuje organizaciju izdelave geografskih monografij vojvodinskih občin, metodološki pristop ter opozarja na večstranske koristi takega dela.

ABSTRACT

UDC 911(497.113)

THE METHODOLOGY FOR GEOGRAPHICAL MONOGRAPHY OF COMMUNES IN VOIVODINA

The article represents the organization of series of regional monographies of communities in Voivodina and its methodological scheme.

Inštitut za geografiju Prirodnomatematičkog fakulteta u Novom Sadu u okviru plana svoje naučne delatnosti radi i na geografskom proučavanju vojvodžanskih opština. Ova proučavanja obuhvaćena su dugoročnim projektom čiji je naziv "Geografske monografije vojvodžanskih opština". Proučavanje većih opština vrši se timskim radom, a manjih individualnim. Istraživački deo posla finansira Samoupravna interesna zajednica za naučni rad Vojvodine neprekidno od 1970. godine. Ona manjim delom pomaže i objavljivanje monografija, dok veći deo finansijskih sredstava obezbeđuju odgovarajuće opštine. Do sada je objavljena 21 monografija.

Metodologija rada

Sve monografije predstavljaju regionalno geografske studije. Prilikom izrade monografija koriste se dva oblika rada: kabinetski i terenski.

U okviru kabinetskog dela rada, saradnici na ovom projektu konsultuju dosta bogatu stručnu literaturu, naših, mađarskih, nemačkih, rumunskih i drugih autora. Dalje, vrše analizu karata iz XVI, XVII, XVIII, XIX i XX veka, naročito topografskih, geološki, geomorfološki, hidrološki i pedološki. Zatim vrši se analiza starih planova naselja na osnovu

* Dr., izr. prof., Institut za geografiju, PMF, Veljka Vlahovića 1, 21000 Novi Sad.

kjih se prati prostorno širenje i morfologija naselja. Posebnu pogodnost saradnici na projektu imaju što im je dostupno korišćenje najnovijih topografskih karata razmera 1 : 25.000, kao i najnovijih rezultata naftno-gasnih istraživanja, na osnovu kojih rekonstruišu paleoreljef i imaju kompleksnije uvide u geološki sastav.

Za saradnike na ovoj studiji značajan izvor podataka predstavlja obiman i sadržajan satatistički materijal. Tako autori koriste austro-ugarsku, zatim jugoslovensku statistiku između dva svetska rata i najnoviju jugoslovensku statistiku.

Terenski rad je sveobuhvatan i pretežno je vezan za geomorfološka, hidrološka, biogeografska i društveno geografska istraživanja, kao i za prikupljanje podataka koji se ne mogu pronaći u publikacijama.

Sadržaj rada

Monografije se sastoje iz dva dela - opšteg i posebnog. Opšti deo obuhvata fizičkogeografski i društvenogeografski pregled opštine kao celine. Posebni deo je posvećen kraćem pregledu geografskih karakteristika i problema po naseljima.

Opšti deo. U okviru položaja, granica i veličine, geografski položaj svake opštine razmatra se sa više aspekata i to: njenog prostornog položaja prema teritoriji SAP Vojvodine, Jugoslavije i Panonske nizije, prema važnijim komunikacijama, geomorfološkim, klimatskim, hidrografskim, pedološkim i biogeografskim prilikama. Zatim analizira se međusobni položaj naselja u opštini i daje se opšta ocena o geografskom položaju opštine.

Kod geomorfoloških prilika opštine polazi se od ranije proučenih makro-oblika, a posebna pažnja se posvećuje mezo i mikro oblicima kao geomorfološkim agensima koji su učestvovali u njihovom stvaranju. Posebno treba istaći da su pojedini autori utvrdili postajanje fragmenata nekih elemenata reljefa koji raniji ispitivači u svojim radovima ne pominju (tako na primer deo lesne terase u južnom Sremu, fragmente aluvijalne terase u

Potisju i južnom Banatu itd.).

Geološki sastav posmatra se u užem i širem prostoru. Prema raspoloživim podacima daje se dosta detaljan petrografski i litološki sastav na osnovu kojih se između ostalog dolazi do rekonstrukcije paleoreljefa i savremenog reljefa.

Klimatske prilike u opštini se izučavaju u sklopu većeg prostora. Najpre se ukazuje na klimatske faktore i modifikatore, a zatim se daje detaljan prikaz klimatskih elemenata, najčešće za period od 20 godina. Zahvaljujući gustoj mreži meteoroloških stanica u Vojvodini i relativno malih visinskih odnosa između pojedinih geomorfoloških oblika, autori ne nailaze na teškoće prilikom obrade klimatskih podataka.

U sklopu hidrografskih karakteristika detaljno se izučavaju podzemne vode (freatske, arteške i termomineralne), površinske vode (reke, kanali, jezera, bare i močvare). Autori skoro redovno daju predloge u vezi širih mogućnosti korišćenja vode i rešavanja određenih vodoprivrednih problema. Posebno se ukazuje na mogućnosti navodnjavanja, odvodnjavanja, vodosnabdevanja naselja i industrije i do sada veoma slabo korišćenje termalnih voda.

Analizom pedološkog sastava (tipova, podtipova i varijeteta) utvrđuju se u pojedinim opštinama mogućnosti racionalnijeg korišćenja zemljišta, naročito kada su u pitanju manje plodna zemljišta. Zanimljivo je istaći da autori redovno ukazuju na primere degradacije zemljišta i smanjivanje poljoprivrednih površina.

Prilikom obrade stanovništva najpre se iznosi njegovo poreklo od najranijih vremena do danas. U vezi s tim istorijski podaci se koriste samo u onolikoj meri koliko je potrebno za ovakve vrste studija. Posebno se ističu periodi masovnijih doseljavanja pojedinih naroda. Pouzdani podaci o kvantitativnom kretanju stanovništva mogu se pratiti od prvog detaljnog popisa od 1869. godine. Raniji podaci o broju stanovnika su nedovoljno pouzdani i obično se odnose na broj domova u naseljima. U novije vreme

daju se projekcije stanovništva do 2000. godine. Poseban problem pri obradi stanovništva predstavljaju izvesne promene u metodologiji poslednjih popisa, čime je onemogućeno pravljenje komparacija kod pojedinih struktura stanovništva između dva i više popisa.

Pregled privrednih delatnosti neki autori su obradili prema prioritonom redosledu, određenom na osnovu učešća pojedinih delatnosti u ukupnom narodnom dohotku opštine, a drugi su obradili po principu primarnih, sekundarnih i tercijarnih privrednih delatnosti. Za svaku privrednu granu iznose se prirodni i društveni faktori njenog razvoja. Analizira se ukupna proizvodnja i njeno učešće u Vojvodini. Posebno se povećuje pažnja izučavanju sirovinke baze, daje se ocena opravdanosti lokacija pojedinih industrijskih objekata, porekla i kvalifikacione strukture radne snage, problema tržišta i transporta. Takođe se ukazuje na određene privredne probleme i daju se predlogi za rešavanje najakutnijih.

U posebnom delu monografija dati su geografski prikazi svih naselja.

Kod obrade svakog naselja obuhvaćeni su geografski položaj, najbitnije fizičko geografske i društveno geografske karakteristike, teritorijalno širenje naselja po pojedinim etapama, funkcije naselja, komunalna opremljenost, zaštita životne sredine i mogućnosti rešavanja postojećih problema.

Zaključak

Geografske monografije vojvodžanskih opština predstavljaju dragoceni doprinos geografskoj literaturi. Geografske monografije opština urađene su sa ciljem da doprinesu iznalaženju najboljih rešenja u daljem privredno-ekonomskom, društvenom i kulturnom razvoju opštine; ona se mogu koristiti kao dragoceni priručnik za društveno planiranje, regionalno-prostorni plan, urbanističke planove, potrebe opšte narodne odbrane i sl. Pored toga, one se mogu koristiti za zavičajnu nastavu, zatim za širenje opšte kulture stanovništva opština koje ima priliku da detaljnije i šire upozna sredinu u kojoj živi i radi.

MONOGRAPHIES GEOGRAPHIQUES DES COMMUNES DE VOIVODINE

Les monographies géographiques font partie de la géographie régionale. Elles se composent d'une partie générale et d'une partie détaillée. La partie générale examine chaque commune comme une entité alors que la partie détaillée est un examen de chaque localité de la commune.

La géographie physique rend compte de la composition géologique, du relief, de l'hydrologie, de la composition pédologique, de la faune et de la flore. Cette analyse est basée sur la recherche sur le terrain ainsi que sur les publications spécialisées et celles d'un grand nombre de sciences auxiliaires.

La géographie humaine et économique examine la population, l'économie et les agglomérations. Elle analyse l'origine de la population, le nombre des habitants, l'accroissement naturel, les migrations, les structures et les projections.

La partie économique traite des ressources naturelles et du niveau de leur exploitation. Les agglomérations de la commune sont étudiées au moyen des méthodes les plus récentes. On accorde une importance particulière à la situation et à la morphologie des agglomérations.